

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ

Розкрито важливість екологічного виховання в сучасних умовах для формування в учнів екологічної культури, показано роль позаурочної роботи у цьому процесі. Розглянуто сутність тренінгових занять, доведена їх ефективність для формування у школярів екологічної культури.

Ключові слова: екологія, екологічна культура, школярі, позаурочна робота, еколого-психологічний тренінг.

Importance of ecological education in modern terms for forming the schoolchildren's ecological culture is exposed, the role of out-of-classroom work in this process is shown. Essence of training employments is considered, their efficiency for forming the schoolchildren's ecological culture is proved

Key words: ecology, ecological culture, schoolchildren, out-of-classroom work, ecology-psychological training.

Людина – біосоціальна істота, яка не лише адаптується до умов середовища, а й адаптує, змінює його для своїх цілей. Сьогодні очевидним стає той факт, що саме від людини, її внутрішніх ресурсів, моральних настановлень, ціннісних орієнтацій залежить існування біосфери як системи життя. Це актуалізує необхідність формування нового погляду на екологізацію освіти і виховання, що має сформувати такий погляд на людину, який визначав би мотивацію її екологічної поведінки.

У цьому контексті особливої актуальності набуває стратегія розвитку людини, орієнтована на гармонійний її співрозвиток зі світом природи. Глобальні екологічні процеси вже неодноразово демонстрували людині її біосферну силу, а їхні наслідки свідчать про включеність людського суспільства, структурно і функціонально, в біосферу.

Провідна роль у розвитку якісно нових відносин між суспільством і природою належить екологічному вихованню, сутність якого полягає у формуванні в особистості екологічної культури, перетворенні її із всезагальної на індивідуальну форму буття. Екологічна культура, визначаючи досконалість людських якостей, стає важливим фактором управління в системі «людина – суспільство – природа», в соціокультурній адаптації людини до нових умов життєдіяльності.

Тому виникає необхідність зміни ставлення учнів до природи за допомогою створення виховної системи, базованої на цілісному, синтетично-аналітичному уявленні про світ і місце людини в ньому, на принципах коеволюційної стратегії, тобто спільного, взаємо узгодженого, гармонійного спільного розвитку людини, суспільства і природи. Вибудова такої системи

дасть змогу вирішити суперечність, що полягає у невідповідності сучасних вимог суспільства, які висуваються до екологічної культури особистості, та реальним станом екологічної культури школярів (А.М. Захлебний, І.Д. Зверев, Г.М. Каропа, Т.В. Кучер, О.Л. Пруцакова, Г.П. Пустовіт, Н.А. Пустовіт, І.Т. Суравігіна).

Вагомим виховним потенціалом, у тому числі й щодо екологічної культури, володіє позаурочна робота, яка може бути визначена як діяльність, що здійснюється у позаурочний час на основі інтересів і самодіяльності школярів і дає змогу систематизувати й розширити їхню екологічну поінформованість, розвинути відповідні практичні вміння і навички.

Дослідження реального життя в процесі позаурочної роботи збагачує учнів матеріалами для обговорення різноманітних життєвих ситуацій у природному середовищі, особливо поведінки людей, де результат не відповідає бажаному. Це дає їм змогу змінювати цілі своєї діяльності, ухвалювати рішення відповідно до своїх переконань. Природничі знання при цьому зумовлюють вибір оптимальних способів поведінки в природі і соціумі. Позаурочна робота створює умови для набуття учнями досвіду ухвалення екологічних рішень на основі отриманих знань і відповідно до сформованих настановлень і ціннісних орієнтацій. Саме в процесі позаурочної роботи відкриваються широкі можливості для проведення тривалих екскурсій, походів у природні співтовариства, рекреаційні території, науково-дослідні установи; тут створюються сприятливі передумови для залучення школярів у практичну діяльність екологічного характеру [1].

Серед різноманітних форм і методів, що використовуються у позаурочній роботі, особлива роль належить еколого-психологічному тренінгу як способу ефективного здобуття соціокультурного досвіду, форми реалізації методів екологічної ідентифікації, екологічної емпатії та екологічної рефлексії.

Дослідники, які займаються вивченням проблематики тренінгу, концентрують увагу на різних методичних прийомах його організації: описують різноманітні методики проведення тренінгових груп, подають детальний опис вправ і прийомів [2; 3; 4]. Найбільш ефективними визнані техніки, які одночасно виконують декілька функцій:

- навчальну функцію – розвиток загальнонавчальних умінь і навичок (пам'ять, увага, сприйняття інформації різної модальності);
- комунікативну функцію – створення команди, встановлення емоційних контактів;
- розважальну функцію – створення сприятливої атмосфери під час занять, перетворення уроку на захоплюючу пригоду;
- релаксаційну функцію – зняття емоційної напруги, викликані навантаженням на нервову систему;

- психотехнічної функції – створення сприятливої атмосфери під час занять, формування навичок підготовки свого фізіологічного стану до ефективної діяльності.

Еколого-психологічний тренінг – це різновид соціально-психологічного навчального тренінгу, сутність якого полягає в наданні його учасникам способів для активного оволодіння новими знаннями і вміннями, перебудови непродуктивних структур діяльності з метою посилення регуляції своєї поведінки в еколого-ціннісному аспекті.

Отже, в умовах прискорення темпів науково-технічного прогресу, недостатньо контрольованого техногенного тиску на природу актуалізується проблема формування у молодого покоління розуміння того, що ефективність його життєдіяльності значною мірою залежить біосфери як системи життя, підвищення індивідуального рівня екологічної культури.

Вагомими можливостями в цьому плані володіє позаурочна робота як діяльність, що здійснюється у позаурочний час на основі інтересів і самодіяльності школярів, сприяє систематизації і розширенню їхньої екологічної поінформованості, розвитку відповідних практичних умінь і навичок.

Однією з ефективних форм реалізації позаурочної виховної роботи з формування в учнів екологічної культури є еколого-психологічний тренінг, зміст якого спрямований на оволодіння його учасниками технологіями взаємодії з природою, розвиток у них естетичного сприйняття природних об'єктів та явищ, розширення екологічного світогляду, коригування цілей і стратегій взаємодії з природою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зверев И.Д. О приоритетах экологического образования / И.Д. Зверев // Экологическое образование в России: теоретические аспекты. – М.: Тобол, 1997. – С. 27–36.
2. Корольова К. Психологічний тренінг як засіб особистісного зростання / К. Корольова // Соціальна психологія. – 2008. – № 3. – С. 76–83.
3. Мороз Л.І. Засоби досягнення передбачуваних змін особистості учасника професійно-психологічного тренінгу / Л.І. Мороз // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 2. – С.48–52.
4. Технологія тренінгу / [упоряд.: Л. Главник, Г. Бевз / за ред. С. Максименка]. – К.: Главник, 2005. – 112 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Яценко Ліана Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету педагогіки і психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»